

FRED TURNER

OD TEHNO-UNIVERZALIZMA DO KIBER-LIBERTARIJANIZMA

Razgovaramo s vodećim svjetskim proučavateljem povijesnih odnosa između tehnologije i kulture o vezi između kontrakulture 1960-ih i suvremenog kapitalizma

Petar Jandrić

Tijekom 1960 -ih kontrakultura je utjecala na rođenje kiberkulture unutar dva glavna pravca. S jedne strane, Novi su komunalisti vjerovali da će tehnologija dovesti ljudi do novih razina svijesti koje će tada potaknuti razvoj novog i, nadalo se, boljeg društva. S druge strane, Nova ljevica angažirala se u standardnim političkim aktivnostima, kao što su skupovi i lobiranje, te je nastojala promjeniti svijet unutar postojećeg sustava. Iako su oba pristupa značajno promašila u ostvarenju vlastite vizije budućeg američkog društva, ipak su nam ostavila bitno nasljeđe čije posljedice vidimo i danas. Što možemo naučiti iz ova dva pristupa?

— Da, ovo je jedna od stvari koja me i najviše iznenadila pri istraživanju za knjigu *Od kontrakulture do kiberkulture (From Counterculture to Cyberculture, 2006)*. Zajista sam mislio da je postojala samo jedna kontrakultura, ujedinjena protiv države Hladnog rata te istovremeno zaljubljena u seks, droge i rock'n'roll. Međutim, kao što ste lijepo naglasili, zapravo su postojale dvije kontrakulture.

Nasljeđe podjele između Nove ljevice i Novih komunalista osjećamo i dan danas, barem ovdje u SAD-u. To je vidljivo i po načinu na koji razmišljamo o Internetu. Ako slijedite pogled Novih komunalista na Internet, mogli biste pomisliti da će nam jednostavno povezivanje umova pomoći komunikacijske tehnologije omogućiti napuštanje tradicionalne, institucionalne stranačke politike. Živeći u stanju konstantne komunikacijske intimnosti, moći ćemo izgraditi neku vrstu zajednice koju još ne možemo iskusiti u materijalnom svijetu. Takve ideje vrtjele su se po Internetu kad je prvi put ušao u javnost 1990-ih, a mislim da su i danas prisutne.

Ako pak uzmete pogled Nove ljevice na Internet, tada početno pitanje nije "kako povezuje pojedinca s pojedincom?", već "kako povezuje pojedinca s institucijama?" Kako me web-stranica koju koristim ili blog koji pišem izlažu nadzoru? Kako korporacije koje su mi nevidljive na računalu svejedno unovčuju moju društvenu interakciju?

U slučaju da želim to promijeniti, Novi komunalist bi rekao: "Pa, samo ću promijeniti svoje okruženje i ostatak svijeta će se promijeniti." Nova ljevica rekla bi nešto drugo: "Da bi promjenio regulaciju svog ponašanja na mreži, trebaš utjecati na demokratske i političke institucije te promijeniti državne sustave koji reguliraju korporacije i ta stanja."

BURNING MAN KAO KORPORATIVNI TULUM

Vaš članak *Burning Man* na Googleu: kulturna infrastruktura za produkciju novih medija (*Burning Man at Google: A Cultural Infrastructure for New Media Production, 2009*) interpretira nasljeđa ova dva pristupa točno u srcu današnje konzumerističke kulture. Očigledno, plemeniti ideali šezdesetih ne samo što su prisvojeni od logike globalnog neoliberalnog kapitalizma, već su i aktivno doprinijeli stvaranju svoje digitalne infrastrukture. Kakav je odnos između kontrakulture, kiberkulture i kapitalizma?

— To je veoma široko pitanje pa sam prilično siguran da na njega ne mogu odgovoriti u prostoru koji nam je ovdje dan. Mogu reći kako mislim da su nas Novi komunalizam i vizija digitalnog života koja je proizašla iz njega ohrabrili da se okrenemo prema potrošnji umjesto prema stranačkoj politici, te sebstvu i mreži umjesto institucijama. Iako se većina Amerikanaca ne sjeća te činjenice, između 1966.

Vjerujemo li da će nas konzumiranje tehnologija i izražavanje putem znakova, simbola i programa koje nam je pružio uglavnom korporativni svijet zapravo spasiti od visoko komercijalnih i militariziranih država u kojima živimo, onda smo radikalno naivni

i 1973. odvio se najveći val izgradnje komuna u američkoj povijesti. Čak milijun Amerikanaca počelo je živjeti zajedno, često na selu. Kada su se zaputili na periferiju, većina se nadala da će se udaljiti od politike. Mislili su se da će sami upravljati uspostavom zajedničkog načina razmišljanja. Kako bi to postigli? Konzumacijom – droge, mode, glazbe – čak i ostavljenih automobila američke industrije. Cijela generacija mladih pripadnika komuna vjerovala je da će transformacijom masovno proizvedene mainstream tehnologije u sredstva za promjenu vlastitog uma i života promijeniti svijet. U njihovim snovima, potrošnja i samostvarenje zamijenit će politiku. Najprije Amerika, a potom i ostatak svijeta postat će novi Eden.

To se nije dogodilo. Većina komuna propala je u roku od godinu dana. Ispostavilo se da svijest nije dostatna zamjena vladavini zakona. Ipak, temeljna logika potrošnje tehnologije malih razmjera i transformacije sebstva opstoji i dalje. Sjetite se samo marketinga za iPhone ili mnoge druge uređaje. I pomislite na mahnitost koja je pratila početak njihove distribucije. Ako vjerujete da je najbolji način promjene svijeta kupnja i raspodjela pravih stvari kako bi se stvorio novi mentalni prostor, onda ste zreli za kapitalističku eksploraciju. Smatrate li i da su stranačke politike i institucije po prirodi propale, birokratizirane i hierarhizirane, još ste podložniji utjecaju tih institucija. Kao što smo vidjeli nedavno na primjeru Edwarda Snowdena, države i korporacije nisu prestale skupljati moć niti pratiti

naše ponašanje, kao ni koristiti te prednosti. Vjerujemo li da će nas konzumiranje tehnologija i izražavanje putem znakova, simbola i programa koje nam je pružio uglavnom korporativni svijet zapravo spasiti od visoko komercijalnih i militariziranih država u kojima živimo, onda smo radikalno naivni.

U navedenom članku vješto opisujete sjecišta između festivala Burning Man i kulture Silicijske doline te razvijate "ideju da Burning Man služi kao ključna kulturna infrastruktura za nove medijske industrije Zaljeva" (2009:73). Dok neki posjetitelji doživljavaju Burning Man na gotovo religiozan način, drugi ga vide pragmatičnije – kao poslovnu priliku i mogućnost umrežavanja. U vašem razgovoru sa Stewartom Brandom, Kevinom Kellyjem i Howardom Rheingoldom (2006.), Brand je primijetio da neki poduzetnici iz Silicijske doline smatraju nazočnost na Burning Manu bitnom prednošću pri zapošljavanju! Kao veliki obožavatelj glazbenih i umjetničkih festivala, ne mogu da se ne zapitam: kako je (i, još važnije, zašto) Burning Man postao tako važan ritual? Koliko je njegova izvornog duha sačuvano danas?

— Mislim da je Burning Man vrlo dobar primjer toga kako kontrakultura i potrošačka kultura danas djeluju zajedno. No, kao što sam ustvrdio u svom članku, Burning Man je mnogo više od golemog tulum u pustinji. On daje konkretnu, kulturnu infrastrukturu za nove medijske industrije u Silicijskoj dolini. Suvremeno inženjerstvo na mjestima

Cijela generacija mladih pripadnika komuna vjerovala je da će transformacijom masovno proizvedene mainstream tehnologije u sredstva za promjenu vlastitog umu i života promijeniti svijet. To se nije dogodilo. Većina komuna propala je u roku od godinu dana

kao što su Google visoko je individualizirano i prilično kreativno. Ljudi se moraju vrlo fleksibilno kretati unutar tvrtke kako bi vidjeli što drugi ljudi rade, da bi ih upoznali i počeli zajedno raditi nove stvari. Burning Man je mjesto gdje se doslovno mogu vježbati te tehnike i izvoditi ti ideali. Većina ljudi ide u timovima i skupinama, a puno ljudi stvara tehnocentričnu umjetnost. Mnogi koji rade zajedno ili su se upoznali na Burning Manu te su drugi put suradivali, rade ovdje u Silicijskoj dolini.

Nisam siguran znam li što je bio izvorni duh Burning Mana. Ali znam da je prošle godine 69.000 ljudi došlo na njega. Manifestacija raste svake godine, iako je stara gotovo

trideset godina. Svakog kolovoza kada počne, vidite kako broj ljudi pada u Silicijskoj dolini. Kada se vratite u Dolinu nakon Burning Mana, naići ćete na neke ljude koje ste tamo upoznali. Dijelit ćete posebnu vezu s njima. Na jednoj razini ta povezanost proizlazi iz zajedničkog iskustva jedne vrste svijesti; na drugoj razini to je vrsta veze koja može ljudima dati povjerenje potrebno za zajedničko poslovanje. Dok tražite zajednicu na Burning Manu, možete izgraditi mreže o kojima ovisi uspjeh u Silicijskoj dolini. Mislim da ta dinamika barem donekle objašnjava postojanost festivala.

NEJEDNAKOST I DISKRIMINACIJA U KOMUNAMA

Mnogi aspekti Burning Mana slični su religijskim ritualima. Međutim, teško da je riječ o izoliranom slučaju: kontrakultura šezdesetih bila je duboko isprepletena s raznim New Age filozofijama. Unatoč činjenici da se informacijske znanosti temelje na "surovoj" matematički, fizici i inženjerstvu, čini se da je mnogo programera u potrazi za duhovnošću – korištenje LSD-a, dokumentirano u Vašoj knjizi *Od kontrakulture da kiberkulture* (2006.) i knjizi Johna Markoffa *What the Dormouse said* (2005), možda su potvrda ove tvrdnje. Što je nagnalo brojne članove kontrakulture da odbace tradicionalne sustave vjerovanja i razviju nove? Je li to samo duh sveopćeg otpora ili postoji i dublja logika njihove potrage? Treba li informacijsko doba vlastitu religiju?

— To je smiješno. Mislim da puno ljudi tijekom 1960-ih, posebno u pokretu Novih komunalista, nije mislio da su prigrili nova uvjerenja. Smatrali su da su pronašli put natrag u stariji i bolji svijet. Razmislite o tome kako su se ljudi prije odijevali. Čak i dok su živjeli u futurističkim geodetskim kupolama svojih komuna, muškarce se moglo vidjeti u pseudo-urođeničkoj američkoj odjeći, a žene su se često odijevale kao farmerice sa zapadne granice SAD-a iz 19. stoljeća. Ako sumnjate u ovu tvrdnju, samo pogledajte naslovnicu bilo kojeg albuma benda Crosby, Stills, Nash i Young. Duga kosa, kaubojske čizme, kaubojske jakne, a ponekad, ovisno o bendu, i revolveri – svi su izgledali kao likovi s Divljeg zapada.

Zapravo mislim da je puno Novih komunalista razvilo čudan spoj dubokih američkih vjerovanja u moć pojedinca, u postojanje otvorenih krajolika, u područja gdje je moguće

preraditi sebstvo, ali to su radili u visoko tehnološkom kontekstu. Oni su se napušvali dok su NASA-ine rakete letjele na Mjesec. Oni su bili "u svom svemiru", dok su astronauti zaista bili u svemiru. Čak i vjera u politiku svijesti duguje svoje podrijetlo kibernetici i vojnoj kulturi istraživanja iz 1940-ih. Čak i u 1940-ima, uvidi su istovremeno bili tehnički i mistični. Obje strane tog uvida došle su do nas. U kiber-libertarianstvu današnje Kalifornije apsolutno možete cuti jeku tehno-univerzalizma 1940-ih.

Trebamo li novu religiju? Pa, ako je trebamo, to nije religija koja slavi univerzalni informacionalizam, već ona koja nam pomaže da prihvativimo one koji su drugačiji od nas, sa svim svojim posebnostima. To nije religija koja nam pomaže izgraditi mreže, nego koja nam pomaže izgraditi institucije u kojima možemo suradivati s onima koji su različiti od nas i stvoriti zajednice koje traju duže od posta na blogu.

Medu mnogim stvarima koje Novi komunalisti nisu uspjeli promijeniti – ili ih nisu htjeli promijeniti – bile su tradicionalne nejednakosti na temelju spola, rase i klase. U tim pretežito bijelim, imućnim, muškim komunama, svakodnevica je bila upravo suprotna deklarativnim idealima jednakosti i slobode izbora. Ili, ako obrnemo situaciju, te su ideje funkcionalne savršeno – ali samo za neke ljude u tim zajednicama. Možete li analizirati izvore takve diskrepancije između idea Novih komunalista i svakodnevнog života, između njihove teorije i prakse?

— Kad sam počeo proučavati komune 1960-ih, jako sam se iznenadio. Mislio sam da će to biti mjesto koja su umaknula normama mainstream, prigradskog društva. Mislio sam da će to biti oaze slobodne ljubavi i egalitarnih društvenih odnosa. U komunama koje sam proučavao, ispostavilo se upravo suprotno. Novi komunalisti otišli su na selo kako bi pobjegli politici. Kad su osnovali svoje komune, nadali su se da će se jednostavno povezati kroz zajedničku "svijest" – a ne pomoću formalne strukture upravljanja ili birokratskih pravila. Nevjola je bila u tome što su, bez formalnih zakona, komune bile prisiljene vratiti se društvenim normama i po njima organizirati raspodjelu resursa. Odjednom su muškarci vodili sastanke, a žene pekli kruh i skrbile o djeci. Ne-bijelci su se rijetko mogli vidjeti u komunama, ali vrlo često ih se moglo naći kako žive u siromašnim zajednicama koje okružuju ruralna zemljišta gdje su Novi komunalisti izgradili svoje domove. Imaju duboke ironije. Okretanjem od stranačke politike i vlasti prema politici svijesti, Novi komunalisti počeli su reproducirati norme upravo onog svijeta iz kojeg su pokušavali pobjeći.

Povijest je učiteljica života ... zato je Vaš rad tako važan. U nedavnom intervjuu s Olivierom Alexandreom, rekli ste: "Još jedno suvremeno nasljede pokreta komuna šezdesetih vezano je uz diskriminaciju. Jedna od uobičajenih pojava u današnjoj Silicijskoj dolini jest meka diskriminacija" (Turner i Alexandre, 2014). Koje lekcije Novih komunalista možemo primijeniti na našu suvremenu "novu eru diskriminacije" bijele inkluzivne zajednice" (ibid.)?

— U 1960-ima, okupljanje zajednica istomisljenika u komunama dovelo je do svakakvih vrsta nesvesne, ali stvarne diskriminacije. U našem je vlastitom vremenu zaokret prema mrežama, ovdje u Silicijskoj dolini, imao sličnu posljedicu. Recimo, kada mladi rukovoditelji traže suradnike za start-up, traže ih u svojim društvenim mrežama – koje se obično sastoje od ljudi koji su rasno, etnički i ekonomski slični njima. Ne mogu zamisliti da bilo tko od njih sebe smatra rasistom. Naprotiv, oni nesumnjivo misle da promiču meritokraciju. Pa ipak, kao i u slučaju komuna, oni koji su odabrani kao članovi obično ne uključuju članove drugih rasa, čak ni pripadnike suprotnog spola. □

S engleskog prevela Greta Grakalić Rački.

